

Цетиње, 6. септембра

Балканске државе налазе се пред ликвидацијом рата и владе ових земаља мораће се у прве мирне дане понајвише да позабаве финансиском ликвидацијом овога рата, јер баш финансиска питања ће утицати понајвише на будући развитак балканских земаља.

Међународно новчано тржиште од почетка првог балканског рата преживљује тешку кризу, која је истом у пошљедње дане мало попустила, а чији ће се трагови дуго осјећати, а нарочито кад се буду покривале новчане потребе, да се намири привредна штета и наруче нове војничке справе, које су у рату потрошене, оштећене и изгубљене. Да се у овом случају не ради о малим свотама, види се већ по томе, што је рат тако дуго трајао и што је у њему учествовало 6 држава, па се ратни трошкови и штета, коју је рат проузроковао, цијени на 5 милијарди круна и балканским ће државама на прво вријеме требати бар 2 милијарде круна, да се најнужније поправи и покрије. Код данашње констелације међународног новчаног тржишта, сасвијем је сигурно, да ће овај капитал балканске државе потражити на западу. Енглеска свој капитал треба за колоније, за јужно-африканске републике, за покриће кинеског зајма, то су балканске државе готово искључиво упућене на француско новчано тржиште, па је сигурно, да ће се за неколико дана почети натцати, ко ће прије и повољније у Француској зајам добити. Питање је само, јесу ли Французи и стању, да оволике тражбине задовоље.

Да се на ово питање одговори, морају се ма летимиче прелетити догађаји, који су се догодили за ове 2 године на француском новчаном тржишту. За вријеме марочке кризе, француски се свијет, који је познат да сав свој новац оставља у штедионице и у рентабилне послове, толико уплашио, да је повукао преко милијарду круна из новчаног промета. Новчани заводи, који су били научени, да рачунају са улошцима, као сталним прометним капиталом, били су присиљени не само да тражени новац повлаче из иностранства, него и да оснивају велике резервне фондове с новцима, које су издали иностранству па их опет натраг повратили. Ово повлачење новца из иностранства имало је стално осим привредних и политичке узроке. Очекивање, да ће се, пошто је свршена марочка криза, повучени новац опет у промет ставити, врло се мало испунило. Сувишак у новцу, који је до то доба стално владао на француском новчаном тржишту, није се више никад повратио. Шта више од како је рат избио, француски се свијет, који је новац по новчаним заводима улагао, још више уплашио од европског конфликта, па је повлачење новца из новчаних завода било веће него икада прије. И ако се не може тачно установити, колико је овог новца повучено из француских новчаних завода, ипак познаваоци француских финансиских института цијене, да је од страха и пред европским конфликтом повучено и истргнуто промету толико капитала, да је Француској остало на диспозицији само

3 милијарде франака. Ова свота не стоји само иностранству на располагање; она је у првом реду потребна самој Француској за санирање њеног прорачуна и за наоружавање, које ће износити близу једну милијарду франака. Иза Француске долази политички пријатељ Русија, која преговара већ дуго времена за зајам од 700 милиона франака за своје привредне инвестиције, али се ови преговори све једнако одгађају ради политичке кризе. Италија је послје свршетка триполитанског рата тражила у Француској зајам од 600 милиона франака, али су је моментано из политичких разлога одбили. И кад не би ових политичких разлога било, не би се данас у Француској могао склопити повољан зајам ради скупе камате. Осим тога, што су у Француској повисили таксу за иностране зајмове од 2% на 3% камата и трошкови око зајма тако су покочили, да је свакој великој држави, која до свог финансиског престижа нешто држи, немогуће апеловати на француско новчано тржиште.

Прилике балканских држава наравно да су сасвим друкчије, али и међу балканским државама ситуација није иста. Најбоље међу њима стоји Румуњска, која није имала губитка ни у људима, ни у ратном материјалу. Почетком ове године узела је 150 милиона лева зајма у Њемачкој за неке инвестиције, али пошто се ове инвестиције могу одгодити, то Румуњска није у моменталној новчаној оскудици. Осим тога демобилизација војске дала је Румуњској много радних снага, која ће моћи жетву посвршавати, а овогодишња богата жетва у Румуњској донијеће у земљи доста капитала, који ће ријешењу привредне кризе много допринијети.

Бугарска се налази у врло лошој новчаној ситуацији. За вријеме рата само је једном службено објављено, да је у Паризу дигнут предујам једног зајма у висини од 25 милиона франака, али се много говорило о још неколико предујмова, који су преко Петрограда из Француске у Бугарску долазили. О висини ових зајмова још се ништа не зна. Чињеница је да је већина ратног материјала у иностранству исплаћивана државним боновима, које су лиферанти предавали својим банковим групама. Летећих дугова има Бугарска у Аустро-Угарској, Њемачкој и Француској око 100 милиона франака. Храна и теглећа марва купована је у земљи путем реквизиције; рачунају да та куповања износе од 250—300 милиона франака. Ако се још узме у обзир, да су поља у Бугарској врло слабо обрађена и да ће се велике своте морати плаћати за мировине, то ће Бугарској требати од 700 до 800 милиона.

Много је повољнији финансиски положај Србије, која се финансиски много боље приправила, него Бугарска. Србија је за вријеме рата учинила релативно врло мало нарудбине у иностранству, које је исплатила готовим новцем, а не државним боновима. Иностранних зајмова узела је Србија за вријеме рата 18 милиона преко Управе Фондова; 30 милиона у форми предујмана будући зајам у Пари-

зу. Осим тога исплатила је једна француско-швајцарска група Србији 30 милиона франака као кауцију за концесије за градњу будућих жељезница. Кад је Лондонски Мир био потписан, преговарала је Србије са Француском о зајму који би износио 250 милиона; тим би се зајмом имале покрити најпрече новчане потребе у земљи. Други балкански рат, који је кратко трајао, сигурно је ове најпрече потребе покрио, али неће бити, да је много.

Грчка је постигла највеће успјехе са размјерно најмањим жртвама и не треба моментално никаквих већих свота, али ће јој требати много зајма за инвестиције у новоосвојеним крајевима, а нарочито за градњу и преграђивање морских лука као што је солунска.

Најдезолатније су финансијске прилике у Турској. Од године 1911. од како је Аустро-Угарска и Њемачка дала 11 милиона фунти штерлинга зајма на ђумруке, господари Турска са предујмовима и државним боновима, који јој се врло скупо укамађују са 9% и знатном провизијом. Пошто висина ових државних бонова није још позната, а и о ратној се оштети ништа не зна, то се не може ни изблиза установити, колико ће новца требати Турској послје свршеног рата.

Радикалне промјене на Балкану

— Политичка оријентација балканских држава —

Послје силних потреса, пише „Матен“, који су од прије годину дана потресли и измјенили Балканско Полуострво, народи који на њему живе, сад послје Букурешког Мира који је окончан, ту еру немира траже да опет повраће своју равнотежу. И већ се опажа, да је до сада све измјењено на Балкану, не само границе, већ и дух народа.

Колико још јуче, тамо су се борили два утицаја — славизам, ободраван од Русије, и аустријски утицај — оба два у сукобу са турским елементом. Данас је нестало Турака и славизам је престао да постоји.

Бугари изјављују да нијесу Словени, а у ствари „србизам“ је замјенуо славизам.

С друге опет стране изгледа да је Румунија нашла свој прави пут. У будућности она ће имати своју сопствену политику, те и ако је настала да задовољи аустријско самољубље, ипак се може сигурно вјеровати, да ће се она све више и више извличити испод њеног утицаја.

Тамо ће преовлађивати ъемачке и француске тежње: прве, представљене личним симпатијама краља Карола и сјећањем на учињене услуге, друге, које одговарају осјећајима масе Румуна, осјећајима које њихов владалац дијели у извјесној мјери, ма да је Хоенцолерн.

Аустрија, Русија и Италија имаће грдне муке док се подигну од удара, који је нанијет њиховом утицају ушљед њиховог држања за вријеме букурешке конференције.

Грчка, коју њена нова граница приближује балканским земљама, гледа остварене, па чак и премашене своје територијалне наде, њена нова ситуација допушта јој нове амбиције на мору, да је доведу у сукоб с Италијом.

Напротив она нема више никаквог разлога за мржњу и неповјерење према Турској, којој ће се, нема сумње, и приближити. Њен савез са Србијом постајаће све тјешњи ушљед узајамних економских потреба обадвије државе.

И тамо Француска и Њемачка такође остају популарне. Држање Виљема II. биће бесумње од политичког утицаја у Атини, а с друге опет стране, огромне услуге, које су грчкој војсци учинили генерал Еду и француска мисија, као и дипломатски ослонац Француске у Букурешту, стварају нам у Грчкој привилегисани положај, заснован на трајној популарности.

Побјеђена Бугарска, да би једнога дана покушала да понова освоји оно што је изгубила, покушаће да задовољи повјерење Румуније да би од ње створила будућег савезника, и понова ће се вратити Аустрији.

Осјећања, изазвана пошљедњим ратом, и свише су жива, да би се могла незирати као могућно српско-бугарско зближење, на коме ће свакако радити Русија — која, за вријеме скорашњих преговора, не хтједе напустити Бугаре, и поред већ ома живих симпатија за Србе. — Али Бугари, жељни реванша, и знајући да у Петрограду не могу добити јак ослонац противу Срба, потражиће га, што је сасвим природно, код Аустрије.

Таква је ситуација послје Букурешког Мира.

Ми улазимо у период очекивања и прибирања, за које ће вријеме балканске дипломате проучити ову ситуацију. Бугарска је наговјестила своје будуће држање. У разним здравицама, што их је у Букурешту изговорио Тончев, први бугарски делегат, он се мало прикривено унапријед обраћа Румунији.

Телеграм, што га је краљ Фердинанд упутио краљу Каролу, био је отисак наклоности и срдачности. Напротив наредба краља Фердинанда, коју је упутио својим трупама кипти мржњом противу Срба и Грка.

Бугарска сасвим очигледно покушава, да Румунију одвоји од Србије. Она је оставила у Букурешту, да у том смислу ради, Радева, једнога од својих делегата, на конференцији мира. Он тамо мора остати све до званичног васпостављења дипломатских односа између те двије земље. Бугарска би жељела да га Румунија прими за њеног посланика у Букурешту, али изгледа, да краљ Карол жели да за бугарског посланика у Букурешту изабере другога.

Савезници опет са своје стране тражили су, да се обезбједе противу тог поновог напада Бугарске и у том погледу већ знају расположење румунске владе; они знају да је Румунска ријешила да све учини, да се поштују одредбе уговора, који је потписан у њеној пријестоници. У томе смислу Пашић и Веницелос већ су добили потпуно задовољајућа увјерења. Ти добри односи су у осталом потврђени и допуњени једном мјером коју је жељела Србија и коју је Румунија већ прихватила: подизање моста на Дунаву, који ће омогућити Србији да избјегне скупе тарифе туђих пристаништа, које ометају њену трговину. Сјем тога, исто тако ријешен је и поштањски савез између те двије државе.

Те мјере биће поправљене и многим другим, које ће постепено развијати између Румуније и Србије читаву мрежу заједничких интереса, чији ће резултат учинити њихову заједницу непрестано све тјешњом.

Како се Срби и Грци, захваљујући Румунији, имају мало бојати од поновне офанзиве Бугарске, офанзиве, која се у осталом не би могла извести прије више година, то ће имати све вријеме на располагање, да залијечују своје славне ране, проузроковане од два узастопна рата.

Ти ратови су само Србију стали преко седамдесет хиљада људи. Око двадесет и седам хиљада пало је у рату против Турака, а четрдесет двије хиљаде против Бугара.

Послје те кратке периоде очекивања и кад то дјело прибирања буде, ако не потпуно довршено, а оно бар знатно измакло, Бугарска ће бити та, која ће, оријентацијом коју буде усвојила, одлучити о новој кристализацији балканског мира.

Још сад се може предвидјети, да ће се та кристализација морати спровести противу аустро-бугарског блока, али, нема сумње, мораће да протекне још много година док се буде посвршио тај дипломатски посао, и његово довршење неће неопходно изазвати нову бурну кризу.

Дакле на Балкану се отвара нова ера мира, ера интензивног економског развијања и војничког спремања.

Турци према Бугарима

Бугарски политичари никако да се отријезне и дођу к себи. Ако је до љутог искуства, оно их је већ

до сада могло да дозове памети и да сађу са странпутице, која их води све већој пропасти и све го-рој унижености. Толико гријехова што починише противу своје земље и свога народа већ није за о-праштање. То је више него злочин.

Они хоће другом да се свете, а у ствари се свете себи. Хоће дру-гима да пакосте, а пакост наносе себи. Копају другом јаму, а сами у њу упадају. Једна њихова земља све то страховито испашта!

И са Турцима страховито насје-доше. Хтјели су Турке да надмуд-ре, а сами настрадаше.

Да напакосте Европи што није хтјела да се упрегне у њихова ко-ла и да се разрачунава с Турском, а да би се осветила балканским савезним државама, Бугарска је по-моћу Турске хтјела да им спреми клопку, али је сад у њу сама упа-ла. С том намјером је у почетку тајно, а затим јавно ступила, у пре-говоре с Турском. Кад је већ ми-слила да је подесан терен спреми-ла, стала је с Турском да пријети и великим силама и балканским савезницима. Политичари с Босфо-ра с урођеном источњачком пре-преденошћу на сва ова намигива-ња правили су се невјешти, осмје-живали се и чинили као да одобра-вају Бугарској. Пустили су је да пријети и савезом с Турском и за-једничким разрачунавањем са бал-канским савезницима. То је тако све ишло док је не намамише, да се одрекне интервенције великих си-ла и да директно ступес њима у преговоре, када се одрекоше и пра-ва, која им је Лондонски Уговор пружао.

Када су бугарски делегати пош-ли у Цариград ради преговора, др-жало се, да је то само обична фор-малност, јер су раније хвале и при-јетње бугарских политичара ода-вале, да је споразум с Турском свршена ствар и да се само има да потпише уговор о миру, као год и о савезу.

Међутим изби оно што изненади све, а чему се Бугари нијесу ни најмање надали. Осигурани од ми-јешања са стране, а налазећи се пред погаженим Лондонским Уго-вором, политичари с Босфора из-ненадише Бугаре. За бугарске за-хтјеве неће ни да чују, нити да им какве уступке чине, а о савезу ни ријечи не може да буде. Бугарски делегати у Цариграду не нађоше ни приближно онакав пријем как-вом су се надали. Чак шта више турски листови, па и сами офици-

озни, за њих немају ни једне ли-јепе ријечи.

Турски официоз „Танин“ нпр. овако их части:

„Начевић је изјавио — вели лист — својевремено, да би турски др-жавници требали више гледати на будућност, него на садашњост и ако Турска жели, да има Бугарску за пријатеља, не смије претјеравати са захтјевима. Господин Начевић је много закаснио. Данас отоман-ска јавност неће ни да чује име „Бугарин“, јер у Анатолији није о-стала ни једна обитељ, која не о-плакује коју жртву бугарског див-љаштва. Ни пет пара не дамо за народ који заробљеницима вади о-чи и реже носове и који закапа своје живе жртве. Ми имамо једну молбу на г. Начевића: Нека пре-стане да нам говори о пријатељ-ству...“

На адресу генерала Савова пише „Танин“:

„Човјек не може да замисли го-рег избора од генерала Савова. О-томани не могу заборавити његове прокламације код првог примирја у којој је он називао турску војску крдом и клео се, да ће је за два-десет четири сата прогнати у Азију. Његове су ријечи као са усијаним жељезом урезане у наша срца. У-ништење бугарске војске пошље-дица је његове зашљепености и охо-лости...“ Лист се даље чуди како су могли тог Савова, ког зове Ка-мелеоном, послати у Цариград, јер да преговори с таквим човјеком не могу довести добре конци.

У истом чланку се тужи „Танин“ на министра бугарског Генедијева, о коме вели: „Чујемо, да је и Ге-надијев хтио да буде један од де-легата. Одаслањем оваквог човјека, који је својевремено организовао разбојничке чете, да уништавају европску турску војску, како је јасно, како је пријатељство жеље Бугари успоставити између себе и нас. Док се год виде изободене очи и одрезане руке и уши наших жена и људи, не можемо трпјети, да се с нама Бугари играју говорећи нам о пријатељству...“

Ни за савез с Бугарском турски листови немају лијепе ријечи.

То је оно: ко за туђом вуном пође, сам острижен кући дође.

Аустрија према Русији

— Зближење Аустро-Угарске и Русије —

Послије преокрета на Балкану почело се говорити о новим односима између појединих великих сила. Прије балканског рата биле

положаје, а међу овима Облик и Дери-гјат и пространо трушко поље, по којима је у позицијама дивно распоређена храбра војска. Тамо далеко преко Брдице, као у некој маглици, види се тврђава древнога Скадра, у којему амбицијом и уро-ђеним фанатизмом команданта те тврде и потоње узданице силног отоманског царства, гладује на хиљаде нејаке дјечи-це и жена. Сунце, које их је јутрос по-здравило, поздравље их ако Бог да ма-линовом границом, те их ми у брзо под своје крило примити, одајући најве-ће поштовање заштитницима града Ска-дра, као јунацима. Идемо даље пољем. На Брдици само се види готово и сло-бодним оком шиљок, а са Гарабоша кат-када прокашље се митраљез, на чему га и наш јасно отпоздравља.

Већ око 9 сати стигнемо до прве страже србијанске, која је била распоређена у село Труше, и ту се задржио код сим-патичних команданта капетана М. Раке-тића и потпоручника М. Мирковића, који нас братски дочекаше. Нијесмо се дуго задржали у Труше, јер је требало хитати, да се стигне у Какарић. Г. П. В. вра-тио се у Штодру а г. капетан Н. П. и ја продужимо даље са војницима. Прођемо село Труше, које је скоро насељено, јер су Турци утекли у Скадар, а ово мало качака и католика — латина — окупило се у „лаиђу колит“ око свог мантијаша осамдесетогодишњег свештеника Дон Ми-кела Ширића. Прегледав оvdје нашу пат-тору, пођемо даље за Бушат. Пут је врло рђав. Пред подне дођемо у Бушат у село т. зв. „Њелска Махала“, свратимо

су велике силе подијељене у два велика табора. У једном су биле Аустро-Угарска, Њемачка и Италија као тројни савез, у другом Фран-цуска, Русија и Бугарска као тројни споразум (triple-entente). За вријеме другог рата на Балкану опазила се разлика у држању великих сила. У појединим питањима разли-чили су се чланови тројнога савеза, у којима нијесу били сложни ни чланови тројнога спо-разума. На примјер Француска се заузимала за Грчку против Бугарске. И Њемачка је по-дупирала Грчку, а Бугарску напустила одмах, кад је Русија наспрам ње охладјавила. Италија је наспрам Грчке заузимила становиште посве противно становишту својих савезника Ње-мачке и Аустро-Угарске. И између Бугарске и Русије опазила се разлика у држању на-спрам Турске. Напосе држање Њемачке за вријеме једнога и другог балканског рата било је такво, да није одговарало савезничким дужностима наспрам Аустро-Угарске. Кад се пак довршавао други балкански рат, почело се говорити о зближењу Аустро-Угарске и Русије. Послије букарешкога мира признало се на једној и другој страни, да је међу овим великим силама нестало разлога међусобном так-мичењу и суњичењу. Балканске државе ојачале су се и стекле услове за свој даљи развитац, па им је сувјешно таторство било с које стране.

Мисао зближавању Аустро-Угарске и Русије нашла је пристапка и у Угарској. Расправља се њој све више. Недавно је проговорио о њој и бивши министар трговине Јанг. Написао је у „Vilag“ чланак о аустро-угарској спољној политици, који је у политичким круговима силан утисак произвео. У том чланку вели: > Чврсто сам увјерен, да је наш положај много повољнији него је био до некада. До сада се свако бојао, да ће велики балкански обрачу-новести до европскога замршаја, а ушљед тога да је незавјешив рат Аустро-Угарске с Русијом. Сад су прошле велике борбе, нијесмо дошли с Русијом у сукоб, а изостао је и велики европски рат. Али ја се надам још више: Према нијесу ријешена сва балканска питања, може доћи и до каквих промјена, а и које-какви осјетљиви проблеми би се могли наго-митати, али се не може рећи, да ће настати ситуација, у којој би ми против Русије на-оружана стајали. Идем још даље. Дашњњи је положај повољнији од пријашњег а у то-лико, што не могу замислити прилика, које би балканске државе међу собом довеле у савез против нас. Има ли питања, која се морају ријешити, или ако их буде, мораће их ријешити поједине балканске државе; можда да дође између Бугарске и Србије, или између Бугарске и Грчке до оружана сукоба, али не могу замислити, што би дало повода да се балканске државе под протекторатом Русије сложе против нас. Успјех кормилара наше спољне политике опажај на више страна. Успјех је то, што смо избјегли рат (Зар не би чули већих оптужба, да нас је Берхтолд довео у рат?), што смо осигурали независност Арбаније и што је наш одношај наспрам других великих сила постао повољан.

код помоћника шефа војне жандармарије М. Ј., одморимо се и пођемо даље. Бушат је дивно мјесто: села су разређена у под-ножју брда „Зефијан“ као вијенац и по изгледу врло су богата. Од Бушата до села Барбалуше води колски пут, који веже Скадар и Медову. Село Барбалуше груписано је са десне стране једним бре-жуљком, које опет од брда Барбалуше дијели поље. На путу близу цркве, коју су спалили Турци у почетку, лежи десно једна барутана, гдје је некад била дивна варош „Барбалуша“, коју су, по причању, Турци освојили и разорили послје пада Скадра.

Идући даље, дођемо код парног мли-на гдје је србијанска интенданца погра-дила пећи (фуруне) за печење хљеба. Свратимо код инжињерског капетана Мих. Миленковића, симпатична Србина, који нас је лијепо предусрео. Код парног млина, којиј су Турци покварили, стои мала џамија пред којом су два велика јавора — платана, а испод којих се види турско гробље. Дивно је ово мјесто. Пут иде даље равницом. Са десне стране пре-теже се ланац планина — од Барбалуше до Медове — а са лијеве ријека Дрим са пространим и плодним пољем, а преко поља богата Задрима, у подножју гор-ског ланца. Дуг је пут до Какарића. Пред саму вече стигнемо тамо. Какарић је некад био богат и велико село преко 300 домова, данас је мало и јако осиро-машило. На уласку у село, које је при брду, више пута који води за Љеш, одмах упаде у очи неколико старих зидина, које јасно причају, да је оvdје некад било

Успјех видим и у том, што нам је пошло за руком увјерити Русију, да монархија нема никаквих основа, које би се противиле добро схваћеним интересима Русије и да ми упоредо можемо посве мирно опстати. Наш одношај наспрам Бугарске и Русије постао је при-јазнији, само наше стајалиште наспрам Фран-цуске није се промијенило, али се није ни погоршао. Све је то заслуга управљача наше спољне политике.“

Као што се види и Јанг, као и органи аустро-угарске владе, труди се да докаже како балкански догађаји нејају значај никаквог аустро-угарског пораза, него да је у главном све испало по жељи и програму аустријском. То је празна утјеха, али то је у осталом оvdје споредно. Главно је тежња Аустро-Угарске да се приближи Русији и рад на томе.

Хоће ли тај рад уродити плодом, то је питање времена.

Образина се скида

— Европска јавност о Бугарима —

Бугари се труде свима средствима да заварају јавно мишљење и да поврате симпатије образованог свијета, па су у ту сврху изаслали и нарочиту мисију, ко-ја обилази све веће градове и силом Бо-га ради да оклевета друге и да Бугаре прикаже као невинне.

Али сав им је тај труд залудан. Њима је образина скинута и о Бугарима се сад најгоре изражавају чак и најугледнији свјетски писци. Чак и Максимилијан Хар-ден, угледни њемачки новинар, устао је противу њих. Харден није ни мало на-клоњен Србима и Грцима, али кад је и он устао противу Бугара, доказ је да је с њима већ свако начисто.

Харден је у познатом листу „Zukunft-у“ написао чланак поводом писма једног грчког хирурга о бугарским звјерствима, па се изражава о Бугарима овако:

„Грци, Срби, Турци, Румуњи, Аустри-јанци, њемачки чиновници, љекари, тргов-ци писали су ми о том или су ме посе-тили; напошљетку су дошли и осам за-ступника града Једрена, Грци и Турци, Јевреји и Јермени. Сви су се гласови слагали у исти тон, све су усне да-вале скоро исте ријечи, кад је било го-вора о Бугарима. Сви смо ми били нај-подлијом обманом, која се икад доживи-ла, преварени о снази те земље, о кул-турној способности и људској вриједно-сти тога народа. Од када то знам, схва-ћам, што је турски потомак Стамбулов у тој хорди господарио као какав наша силеција; што је поштени, физички хра-бри, али душевно слаби Александар Ба-тембершки покушао да се милошћу ру-скога цара спасе из ужа, које је прије-тила да га умори; што је Карло Румуњ-ски, да заштити своју државу од прова-ле Хуна, употријебио средства, до којих се у борби против цивилизованих људи никад не би понизио; што су Турци, и по-ред тога што су потписали Лондонски Уговор, употријебили час бугарске немо-ћи за подло кршење уговора, за комотан марш натраг на свечано предано, сада незаштитено, Једрене — што су радили од прилике тако, као неко, који би по-слије свршеног двобоја, док свједоци про-

богатих кућа и тврђавица. Мало даље — опет развалине, док се не уђе у село, са неколике куће прибијене при брду, једна више друге, као мала утврђења, са че-стим пушкарицама и малим прозорићима.

Пошто учинимо потребан распоред војника — пошљимо за качаке Том Дацу — тога друга војводе Љуцовића. Тома је качак, који је једнако на служби и нама и онима који једнако копају јаму и распирују ове дивљачке звечећом монетом а преко својих мантијаша. Из разговора са Томом доста се могло чути — бајаги и његова и „војводина“ јунаштва — о којему и ако не заслужује говорити, опет је на жалост код нас примано и одобра-вано и чак с похвалом и привилегијама. Преноћимо код кмета — мирна сељака — који већ бјеше сит ратована.

Сутри дан пођемо на двореве — упра-во „резиденцију“ — Томе Дацовића, која је на уласку у село, при брду, као какав древни замак са пандурицама. Дацовић нас дочека и одмах посла своје људе на „катуне“ у Црни Врх да се донесе оружје. Пред само подне поврате се на-ши војници и донесоше неколико старих пушака и наш „мик Дацовић“ рече: „Вала зотњи ска“ — тврдећи, да је цијело но-во оружје одузео Тургут пријанком ар-банаске буне, а остатак Србијанци. Твр-ђењу Томину морали смо вјеровати док нам је било наређено, да се разоружа-вање мирним начином изврши. Узето о-ружје буде утоварено и ми, узевши на „реверс“ једног коња Томина, давши му на „послугу“ другог, поздравимо се и оставимо село Какарић.

ПОДЛИСТАК

ИЗ ЗАБИТОВА ДНЕВНИКА¹⁾

— Листићи —

Штодра, 24. фебруара 1913.

Једва већ једном буде и у нас ријеше-но да се разоружају „качаци“, да се из-врши посао, који је требао од самога почетка систематски вршити. На томе послу, који није најлакше било изврши-ти, па и међу културним народима, оста-вио сам више од десетак дана и саку-пљено је оружје у Труше, Бушат и Бар-балушу. Остао је само Црни Врх и Ка-карић. На 21. фебруара г шеф П. В. добија наређење из Мурићана да се на-стави разоружавање и сјутри дан кренемо се преко Бојане у Труше и даље. Са ше-фом пође као пријатан гост и бивши србијански капетан Н. М. П., који је по-слије сјеверних успјешних операција као активни учесник у томе одреду дошао у Мурићане на расположење г. команданту Приморског Одрода. Пут за Труше иде преко Данча, Св. Срђа, па даље голим пољем трушким, одакле се отвара диван поглед на утврђену Брдицу. Фебруарско јутро било је дивно: јужна клима блага а сунце тек што обасјало горди Тарабош и Широки Вис, па Брдицу и мелигушке

¹⁾ Забитов дневник, који издајем са резервом, садржи доста листића, који јасно причају о чој-ству качака, о ономе, што сам видно и увјерно се, те ће некад валати. Већ сад се испољава много што-шта, а што ће кашње бити?

токолирају догађај, ненаоружаном противнику од остраг голом сабљом разбио лубаву.

Против тога народа, који је тако скотски — звјерски, тако гадно подмукао, који је тако спреман на вучју подлост, који још данас без кринке изгледа онако као у тринаестом вијеку, кад је пустошио Тракију — против тог одвратног талого монголске хорде допуштено је свако оружје.

Што се од почетка савезног рата против Турске јављало из Софије у Беч, а одатле дошло нама, доказало се да је лаж. Све Бугари су се, као под својим Иванима и Симеонима, храбро, чак лудо борили. Али њихова артиљерија, њихов санитар били су сасвим недовољни. Они су код Киркилисе (која није, како су они лагали, била јако утврђена) и код Лиле Бургарса имали против себе најслабије трупе Турака; необразоване које су рђаво нишаниле, ватром и збрком заплаше не људе. Против боље извјезбаних (од Срба ипак у два главна сукоба савлада-них) војника нијесу, већ пред Чаталдом, могли ништа. Никада они не би, без помоћи српске муниције, честито издржали ни први квартал рата; никада не би без модерних српских оградних топова заузели Једрене. Један дио њихова успјеха имао се захвалити паролом о крсташком рату намамљеним Русима; послје њихова одласка никад више није било галаме о побједи. Лаж је била тврдња, да су Грци и Срби прекршили савезни уговор и смислили издају. Доказано је, да су Бугари савезницима, помагачима у највећој невољи, хтјели да отму скоро сву добит рата и да су издају и пренад у најситнијим детаљима не само спремали, него и извршили. Са заповијести о ноћном препадну у цепу, на Брегалници, бугарски официри су позвали своје српске другове на помирну част, братимили се с њима.

Што су остало кокодакали: стјешњавање, разбијање српских дивизија, дефинитивно расцепавање обадвје главне групе војске: све је дрско, против бољне знања лагано. Лаж је, да је Солун од Грка купљен, не освојен; да Срби нијесу учинили ништа, што би се могло мјерити са дјелом Бугара; да је савез петорице скршио остатке Фердинадове војне силе (која је била готово сатрвена, прије него што је Карлова војска дошла на Дунав и прије него што је Енвер предузео свој реномирмарш); да их Букурешки Мир, који су исцвилили, спречава, да се боре против Турака (обвеза, да се војска, која стоји против Румуњске, Србије и Грчке има свести на мирнодопско стање, не забрињује, него олакшава, да се све трупе баце на Турску, којој овај уговор не гарантује ништа). Пасје је плажење пред Румуњском, једином земљом, на коју би се Бугарска с правом могла срдити и против којој се заиста сваки Бугарин зарекао на крвну освету. Али је незастарива, неопростива увреда човјечанства овако вођење рата.

Што су Бугари сва приватна добра, која се даду разорити, и ондје, гдје су, као у Тракији, хранени мјесецима бесплатно, уништавали огњем и мачем и крали као најнеситији гаврани, и официри, и у кућама, које су их неколико часова раније почастили; што су најдрагоценије ћилиме и драгоцјености, оправу дјевојака, чак и чипке, клавири одвукли

На путу разговарао сам са кап. Н. П. о качацима, који збиља код нас велико повјерење уживају. Шта ми од тих дивљака очекивати можемо? Вјечите немире, мучка убивања и ништа више. Зар Тома — тај опробани вјештак и служитељ „ни нама ни вама“ да буде вјеран, сталан и одан? Не никада, јер и поред најбоље жеље и воље унутрашњи урођени му инстинкт то не дава. Слаба је та наша намјера и почетак с њима, па се бојати да се не изроде несугласице, и да се горко не покајемо због оваких наших поступака с њима. — Србијанци друкче раде и чини ми се да они предвиђају све што ће и што би могло произаћи, па овим „тримима“ некако не одобравају њихове „подвиге“, већ их шаљу на рапорат „каменом мајдану“. Г. капетан добро је већ упознао ове Дацове и Ђонове и потпуно одобрава поступке наше браће. Па ко их не би одобрио? Нијесу криви ни Марке ни Коље — то је њихова професија — а крив је неко други — ко вјерује у њихова обећања и оданости!

Касно стигосмо у Штодру, поднесемо реферат, који буде спроведен у Мурићане. Коњ „вранац“, узет од Том Даце, био га је исти опљачкао и кашње је за то позван на одговорност, а вранац је предан једноме Мркојевићу. Похвално!

са собом, то је још најмање; јунак Фердинанд може још бити принуђен, да врати барем пљачку из мошеја.

Али: измучени и оскрвљени рањеници, са ископаним очима, са у уста туреним ишчупаним удом, исјечена и изнакажена дјечица, дојенчад и обешћашћене жене, дајмање дјевојчице и најстарије старице, злоупотребљене од шест или осам зликоваца, и све то једва појмљиво по сто или хиљаду пута! — не, творци таквог дјела су се излучили из људске заједнице. Они то поричу; али могу ли што друго? Они кријеште за неком интернационалном истражном комисијом. Глунишвиндел. Зар да у септембру ископава љешине и трага за онакаженима и обешћашћенима? А ми то и не требамо. Имамо више вјеродостојних свједока, него што нам је за суд и потребно: краља Константина, озбиљних љекара свих народа, П. Лотија и чак и аустријских чиновника. Не може бити више ни трунка сумње. Један честити грађанин Хадриана града ми је причао (и другим доказима потврдио) да је једна осмогодишња дјевојчица из његове породице била силована од три бугарска војника и да се таквих случајева, у једном граду, даде доказати на туцета. Ја сам осморицу из сланика Једрена, који у Србима ипак морају мрзити своје непријатеље, питао, да ли су се и српски војници тако инфамно панашали. Одговор: Ни један; држање и зашт код Срба био је без приговора, они су плаћали сваки најситнији предмет хране. (У обадва рата су се Срби најбоље држали. Најбоља мобилизација, најспремнија војска, најбољи санитар. Како смо били преварени!)

Још један доказ

— Бугарски добровољац о звјерствима —

Позната је ствар, да су Бугарима, све до год нијесу потучени, свјатисали и Чеси, као и већина сјеверних Словена. Било је чак и Чеха, који су ступали у бугарску војску као добровољци. Један је од тих и шумар Јан Бурпјан из Телче у Моравској. Јан се сада вратио у отаџбину и чешким новинарима прича о својим доживљајима из рата. Јан, који је био рањен шрапнелом у лице, као год и у ногу, искусио је грозну биједу, глад и многе недаће, али га највише угрожавају звјерства.

Међу осталим каже: „То није био рат, то је било мртварење; то нијесу били људи, то су биле звјери. Рекао сам једном својој пријатељици: „Још само треба да се те људи почну гристи и ждерати.“ — Запоса је било настало. Пред Дринопољем у општем првом рату још сам вјеровао у поноситост Бугара, али послје је више не. Оно нешто културе нестало је код њих у рату сасвим и они су постали барбари. Не само Бугари — сви. Оне округлости, које они један другому пребацују, све су до задње испитиве, и још више. Робило се, пљачкало, убијало напопријек. Сви, које сам видео: Бугари, Грци, Турци. Редовна војска није још била тако грозна; могла се допекле суздржати, али кожите и помоћници — људи старији од шестдесет година, који су се употребљавали за лакше послове — били су страшни. Читајте, колико ће Бугарска и Грчка вратити заробљеника! А прегледајте вијести, колико их је било заробљено! Цијелих регимента заробљеника нестало је на путу до Софије. Нередовна војска их је постријелала, покљала, побацала у ријеке и са серпентина горских путева. А Грци су то Бугарија исто тако враћали. У бугарској се војсци то говорило, да је грчким војницима дана запосвјед, да нехају заробљивати никога, па су према томе и сами поступали. Али и редовна је војска робила, ако јој се пружила прилика. Редовни војник добијао је мјесечно 1 лев, а духана ништа. У посљедњих седам мјесеци није се уопште давала никаква плата. Војници су дакле били силом окодности упућени на разбојништво и крађу. Биле су то особито прве страже и извиднице, које су поред свих заповједи скретале с одређених им путева и упадале у села. Тако је било у једном селу на путу од Чаталде према грчкој граници. Четри војника од тоје пукотије провалили су у кућу имућнога Турчина. „Гдје имаш новце?“ Дао им је сто форинти. „Гдје имаш жену?“ „Немам“. Они су међутим нашли седам жена у павици, извукли их и силовали. Затим од Турчина мучењем изнанима сакривеновац, узели га, Турчина и седам жена поубијали, а зграде поплавили. А таквих је сцена са свих страна безброј....

Још једна згодна прилика да браћа Чеси виде своје жиљенике Бугаре и да жале због братоубилачког рата.

То не причају Срби, него Чех, који је из одушевљења пошао да помогне браћи Бугарија да савладају Србе!

Бољко смо ижали права кад смо Чехе жигосали због њиховог небратског држања, и ово је, на жалост, један доказ више. Нама Србима читају лекције и дају савјете због братоубилачког рата, а њихови савезници хитају у помоћ Бугарија против Срба!

То је било братски! На част им, али не хвала им!

Народна одбрана у Далмацији

— Општа национална организација —

Пишу нам из Далмације:

Док се у Хрватској спремају да бар изазову вјеровање, да које да ослободе земљу и народ несносних окова, у које су допали комесаријатом, у Далмацији влада ни мало ублажен и ни мало ослабљен прави терористички режим. Демонстрација чланова земаљског одбора и Сабора против гувернера само је мали доказ колико је дубоко огорчење, које је обузел и најлојалније и најконзервативније елементе у земљи.

Аустријска влада чини и у Далмацији све оне зле погрешке, којима се монархија огријешила о Хрватску. Погрешке се не поправљају тиме, што се покушава обманути свијет, да је све у реду и да се закон и устав поштују.

У ствари, у Далмацији се свуда, гдје се то сматра за опортуно из политичких разлога, не поштује ни закон ни устав. Гувернер не поштује ни најпримитивнија права (још постојеће) Земаљског Сабора, дакле ни земаљског одбора, право удруживања и зборована не постоји, општинска самоуправа предана је самовољно политичког становништва, цио народ и сваки појединац стоје под најсрамнијим политичким надзором, један тијесан шпијунски систем притискује сваки политички покрет, свака ријеч критике схвата се као нарушење јавног реда и мира, често као велеиздаја или увреда величанства...

Странац који дође у Далмацију не појима, ва какве се гријехове и преступе тако круго каквава народ, а још мање да схвати каква је циљ оваком систему. Само једна странка у Далмацији ужива милост власти, почевши од шпијуна до највишег шефа администрације: клерикална странка.

Као год што се у Бечу држи, да је Мађарштина једина помоћ против Хрватске, важи за аустријске Југословене клерикализам као најбоље средство за укротљење. Терор власти и према народу пријатељски дух клерикализма, који народ раздражује, треба да народ назова начине послушним.

Нажалост тачно је да народне странке у Далмацији нијесу довољно дорасле притисци одозго. То је посљедица политичке поцијенаности, што је до сада пропуштено учинити. Данас у Далмацији живе напородо три народне странке и често паралишу своје снаге, умјесто да их сједине у заједничком раду и одбрани. Поред тога политичка организација врло је довољна и многи ваљани елементи, који су забринути за народно добро, стоје ван ње. Међутим, у Далмацији, као год и у свима југословенским земљама; има данас само један неодложан програм, национални програм, чији су захтјеви општи свима народним странкама. За заједничке захтјево — заједнички рад.

Управо је национална дужност свих далматинских политичара да реализују мисао једне опште политичке организације или бар кооперације народних странака. Заједнички програм рада сам собом се одаје: далматински Сабор мора се сазвати за заштиту земаљских интереса, треба штитити самоуправу општина, многа привредно-политичка питања очекују своје ријешење, борба против полициског режима мора се организовати, чиме би била створена и најбоља гаранција да се борба води строго у уставним границама, и најзад народ се мора довести до свијести, он мора имати повјерења у своје јаке моралне снаге, које могу успјешно дјеловати само у добро вођеној организацији. За кооперацију или заједничку организацију дошле би у Далмацији у обзир ове странке: хрватска странка (пучка странка), народна странка и српска странка. Њима би се могли прикључити и неклерикалне присталице странке права, односно, са њима би се морао тражити *modus vivendi*. Од нарочите би важности било, да се у нову организацију уведу и они многобројни елементи, који стоје ван странака.

Оснивање једне политичке организације у горе наведеном смислу била би од велике важности и за Југословене ван Далмације: имало би бити почетак једне опште националне организације свих монархистичких Југословена.

У Далмацији је данас свакако најповољније земљиште за ову идеју, са којом се, како се чује, већ најозбиљније баве истакнути политичари.

Кратке вијести

Арбански устанци. Солунски дописник белгијског листа „Белгијска Звјезда“ јавља својој листу ово: „У Валони привремена арбанска влада почела је, према упутствима из Беча, да организује један велики арбански устанак; до сада је преко пет хиљада Арбанаса придобито. Устаници ће се подијелити на неколико одјељења. Једна одјељења удариће на грчку територију, друга на српску, и трећа на арбанску тедиторију коју Црногорци држе. Сви устаници добро су наоружани. А сваки од њих добио је по тридесет Франака у злату као плату за учествовање. Грчке војне власти већ су издале наредбу да се грчка гранична војска према Арбанији знатно појача како би ове арбанаске чете могле да се још у првоме покрету сузбију“.

Повратак „македонојушких“. „Дејли Ебус“ о томе доноси ово: „Послије два дана бављења у енглеској пријестоници делегација бугарских Македонаца одлази натраг у Софију. На својој путу она је много говорила, много ријечи просула, давала је меморандуме, али свуда трпила ударе. Министри иностраних дјела европских земаља којима су предавали своје протесте или захтјеве примали су их хладно. Но то није дирало много Македонце из бугарске Софије, јер они су ишли даље. Тек у Лондону они су изгубили своју енергију. Ту су се уверили да су сви њихови трудови узалудни; ту су се свјерили да Европа не мисли да за љубав Бугара ремети стање створено на Балкану. Делегација је могла да себи уштеди и труда, а Бугарској новаца. Вријеме које је утрошила на путу могла је корисно да употреби у својој земљи, којој је вријеме тако много потребно.“

Коконцевљев пут. Из Петрограда јављају о овим појединостима о путу руског министра предсједника у иностранство: Коконцев путује од прилике кроз 8 дана у Лондон, гдје ће да поради на коначном регулисању питања о трансперсијској железници. Из Лондона путује Коконцев у Париз, да регулише питање о реализовању облигација оних руских железница које су у рукама приватних и које граде нове колосеке. Из Париза одлази Коконцев у Берлин, гдје ће пробавити неколико дана. Главна му је задаћа да утврди термин кад ће отпочети преговори за нови њемачко-руски трговински уговор. На сваки начин биће свугдје и других разговора и то можда важнијих од тих, што су побројани.

Бугарски зајам у Аустрији. „Рајхсспост“ о бугарском зајму, који треба да буде закључен у Бечу, доноси ове врсте: „У Бечу су почети преговори за закључење бугарског зајма. Према извјештајима које смо добили, Бугарској је потребан зајам од 30.000.000 Франака у злату. Он би био једна мала услуга, а ми треба да се трудимо да њој учинимо што више услуге. Ма да се ми налазимо у тешким околностима што се тиче новаца, ипак треба да употребимо сву новчану снагу да овај зајам реализујемо. Он је чист дипломатски потез. Њима ће наша монархија да се веже чврстим везама за Бугарску. Данас кад се Бугарска налази на прекретници ми се морамо да користимо. То морамо учинити док Русија није пружи-ла руке да Бугарску понова привуче себи.“

Премјештај њемачког консула Шлибна. Познато је већ, да је њемачка влада премјестила свога консула у Биограду Шлибна по захтјеву бечке владе. Из Беча су то порицали. Сада берлински лист „Теглихе Рундшау“ пише: Консул Шлибен није никада тајно да осуђује аустроугарску политику према Србији. Он је свагда отворено говорио, да се по његову мишљењу њемачка политика у Балканским питањима мора ослободити аустроугарског утјецаја и ићи својим путем. У Биограду држе, да је на консула Шлибна утицао предстојник бироа у њемачком консулату, који је већ више година у Биограду и чија се кћи удала за српског официра, који је у осталом био тешко рањен у кумановској битци. Неки други пак Нијемац по имену Кеслер, који стоји у блиским односима са српским министарством трговине, такође је утицао на консула Шлибна и упозоравао га на погрешке аустријске политике. У кућу консула Шлибна свагда су долазили страни новинари и када је избио Балкански рат те њемачки новинари дошли у Биоград, консул Шлибен им је отворено износио своје уверење. За то је уверење консулово сазнао и њемачки посланик Грингер и опоменуо га, да се уздржава од изјава против аустријске политике. Због тих изјава је сада консул Шлибен и премјештен. Дакле, ипак због Аустрије.

Независност западне Тракије. Шеф привремене владе, што су је поставили Турци и Грци у западном дијелу једренског вилајета, прогласивши независност, стигао је у Цариград. Он је муслиман, и зове се Хафид Салих. С њим је дошло и осам чланова привремене владе, међу којима је и један Грк. Та привремена влада располаже добро организованом народном војском (милицијом), која броји на 30 хиљада људи. Турска влада израђује сада ноту, којом ће извјестити велике силе о том покрету. У Цариграду говоре, да ће турска влада у тој својој ноти изјавити, да би се тај покрет могао спријечити само тако, ако велике силе зајемче, да се Бугари неће светити тамошњем становништву. Та би јамчевина била у овом: При доласку бугарске војске у те крајеве имају присутни бити и војнички аташеи великих сила. Затим би се имао поставити један врховни комесар, коме би се турско и грчко становништво свагда могло жалити, ако би га Бугари прогањали. Иначе турска влада изјављује, да ни она, ни султан неће да одузму од Бугара западну Тракију.

Атак на српски народ. И тајанствен нестанак патријарха Богдановића послужило је нашим непријатељима да учине атак на српски народ. Трубе да је патријарх убијен из политичких обзира и да је пао од руке Срба. Та је клевета прво изашла на уста комесара П. Јовановића. Она је тако одвратна, да се ње чак и Мађари гнушају. Тако поводом тога „Аз Ујнаг“ пише:

„Самоубијство, случајност, несрећан случај или политичка освета! На све смо до сада мислили, само нијесмо мислили, да је на живот несрећног патријарха Лукијана ђаво полигичке освете чекао иза засједи. Али владин изасланик у Карловцима сије и одржава мисао, да је патријарх жртва политичке освете. Но та је мисао миљеница владиног повјереника, а људи се ни чега толико не придржавају, колико својих најлуђих мисли. Јер та је мисао толико луда, да би је требало угушити и онда, ако би њену вјероватност оправдавале околности. Јер у Угарској у пошљедње вријеме већ је било толико политичких убистава и атентата да је штета умножавати их *измишљотинама*, а још је већа штета пробудити међу нашим народносним противницима мисао, да се политика може управљати и убиствима“.

Овај је чланак владиног листа ужасан шамар за Палчику Јовановића и кад би имао увиђавности, он би се одмах покупио и отишао из Карловаца, где се грдно обрुкао. Ако то он неће да учини, треба влада да га позове у Пешту, ако неће и она с њиме да подијели срамоту.

Насилно покрштавање. У Босни и Херцеговини се опет десило насилно покрштавање. Као и увијек, директно је умешан надбискуп Штадлер, и иначе по злу познат. Примамљена је српска девојка Ђурђинка Поповић, млада и интелигентна и одведена у манастир и преведена у католичку вјеру. Родитељи за њу нијесу шест мјесеци знали. Овај случај изазвао је међу Србима бурну негодовања и у Сарајеву се састали најистакнутији Срби и за недељу сазвали скупштину, на којој ће уложити протест за овакви простачки атак на српски народ. На претходном састанку су учествовали наши најистакнутији људи, као и заступници свих српских кругова у Сарајеву. Дебата се водила свестрано и стварно, па је закључак о одржању скупштине донесен једногласно. 32 представника Срба Сарајлија у Сарајеву и у земљи увидјели су неопходну потребу, да се предузме овај корак против сталних атентата на вјерску слободу свих оних, који нијесу у крилу римско-католичке цркве, па су изабрали одбор, који ће све припремити за ту велику скупштину. У тај су одбор ушла г. г. народни посланици: Глигорије М. Јефтановић, Ристо Хаџи-Дамјановић, Др. Милан Српкић, Петар Кочић, окружни прото Коста Божић, прото Гавро Гашић, Василије Грђић, Др. Саво Љубибратић, Др. Војислав Бесаровић, Др. Диоген Петровић, те г. г. Љубо Николић, свештеник и Јово Пешут. На тој великој јавној скупштини претресаће се сва питања и разлози у овој афери, да се подигне одлучан глас против оних, којима су закони о вјерској толеранцији споредни, за које санкционисани закони имају у толико врједности, у колико се подударују с папским булама. На скупштини ће, како смо извјештени, узети јака учешћа и наша браћа муслимани, који ће изабрати и једног говорника. За ту је скупштину велико интересовање од најнижих до највиших и нема сумње, да ће акција наших првака наћи одзива код свих оних, којима на срцу лежи једнако примјењивање закона на све три конфесије. Нас нарочито радује овај лијепо примјер братске слоге и једнодушности.

Дневник

Вратили се. Њихова Величанства Краљ и Краљица вратили су се са Њиховим Краљ. Височанствима Књагињицама Ксенијом и Вјером са Тополице на Цетиње.

Допутовали. Синоћ су допутовали са Тополице Њихова Краљ. Височанства Књаз Нашљедник и Нашљедница.

Отпутовао. Аустриски посланик г. барон Гизл отпутовао је са Цетиња, а тако исто и госпођа му.

Вријеме. Ове седмице имали смо промјенљиво вријеме, али је ипак преовлађивало лијепо вријеме. И облачило се и дувао је доста јак вјетар, али до кише није дошло, него је окренуло на боље. Бар да јесен ружно љето замијени.

Читуља. Пишу нам с Љуботиња, да се 29. августа ове године преселио у вјечност *Филиј Ивов Шабан*, рођен 1871. године, у познатом братству Шабане на Љуботињу, гдје је и добио основно васпитање. За свога живота он је чешће пута био у иностранство на заради, а у светом ослободилачком рату са Турцима учествовао је на: широчко-зогајским висовима, Барбалуши, Медови и Љешу, гдје се борио у првим редовима своје чете, али не будући му суђено, да погине од непријатељског куршума, разболи се од тешког напора и буде упућен на лијење у цетињску болницу, али није могао наћи лијека тешкој болести и пресели се у вјечност. Покојник је уживао лијепо глас не само у својој околини и братству, него и свуда гдје је ради пословања био, те прераном смрћу његовом губи и наша држава као год и ожаловљена његова породица. Лака му земља!

Освјетљење. У пошљедње вријеме јако пада у очи, да је освјетљење пријестонице силно понустило. То у толико више одскаче што су често ноћи ружне и облачне. Друштво за освјетљење дало се на штедњу. Не пали све свјетилке. Чак ни у главној, катунској улици. Због тога је и главном улицом готово мрак. Није нам познато мисли ли друштво да продужи у овом правцу, ма да изгледа да је сва прилика, али држимо да бисмо погледили општу жељу кад би на ово упозорили општинску управу како би се оваквој алкавности и немарности друштва стало на пут, јер се тек неће дозволити да главна пријестоничка улица остане неосвјетљена и кад је то случај с главном улицом, може се тек мислити како је с оним споредницама, а нарочито на периферијама.

Књижевност и умијетност

Покрајинско позориште. „Дубровник“ јавља: „Далматинско покрајинско казалиште, које већ годину дана путује по већим и мањим мјестима, а под врсном управом г. г. И. Пастирца и И. Раковића са врло добрим моралним и материјалним успјехом у нашим крајевима завршило је своје гостовање по оточју и одлази из Блата на неколико вечери у Стои и Оребић, камо је на властину жељу тамошњег грађанства позвано. Око половине септембра приредиће одуле гостовање у Сињу у ново отвореној дворани тамошњег „Хрв. сокола“, гдје су већ учињене све припреме. По свршеном гостовању одлази дружина у Дубровник и Херцеговину, Котор, а пошто је примила позив приредиће кратко гостовање и на Цетињу.“

Дружина посједује властито богату салонску историјску антику гардеробу и нову красну позорницу. Особље ове дружине састављено је из бивших чланова Загребачке и Осјечке драме, па му је већ то осим најновијег репертоара најнабоља препорука. У Сињу даваће осим старијих добрих ствари ново научене француске комедије „Мој беби“, „У новој кожи“ и „Папа“ — а од домаћих Нушићеву „Протекицију“ и „Народни посланик“ који су пригодном премијере у загребачком позоришту доживјеле велики успјех.“

О позивању овог позоришта на Цетиње није нам ништа познато, али како код нас позоришно питање није ријешено, те нама изгледа да ћемо ускоро доћи до позоришта, то би нам и ово позориште добро дошло, а у толико прије што смо о њему само похвалне ствари слушали.

Забилешке из рата

Погреб на Царевом Врху

Двадесети јуни јесте један врло ријетких лијеких дана на Царевом Врху. Достајују само оштра и хладна струја, која се овдје стално осјећа. Наш пук, послје успјешне и крваве борбе при заузећу Ријетких Букава, јуче и данас је у резерви. Међутим, борба с Царевом Врхом ка Рују не престрао траје. Са свих страна гругају топови, а с непријатељске стране долијећу шрапнели и гранате, но с врло мало успјеха.

Одозго од положаја води једна стазица, која се мало ниже разилази у два правца: један превјалишту, други гробљу. Неколико свјежих хумки тек су поређане једна крај друге, а новоископани гробови хладно очекују нове жртве...

С времена на вријеме, одозго с највише греде Царевог Врха, појави се по који рањеник: рамље, или носи руку увезану бијелом марамом — иде стазицом и скреће превјалишту...

Мало-мало, па се појаве и носила: носе их по четири болничара; једни носе теже рањенике, други мртве... Први скрећу превјалишту, други гробљу...

Пред само подне појавише се још једна носила... Полако и пажљиво корачају болничари... Сви смо уприли поглед у њих. Боже, којој ли ће страни окренути?... Нијесмо смо очекивали да

крај нас мину, али. они скренуше лијево — гробовима...

— Господине попо, молим вас да дођете... Има један да се сахрани, рече болничар пуковском свештенику.

— Је л' прегледао лекар?

— Јесте: и г. доктор је овдје...

Свештеник приђе отвореном гробу, крај кога бјеху носила, а око којих се сакупили војници и, са саучешћем, воде разговор о погинуломе:

— Их кукавац сињи!

— Јадна мајка његова да зна!

— Шта је! стари војник или регрут?

— Регрут, артиљерац.

— Регрут?! Их, болан, тек што дође, па погуби!

— Судбина, брате!

— А одакле је!

— Из Селевца.

— Из Селевца?! Па то је мој сељак!... Како се зове, по Богу?

— Војислав Живановић.

— Војислав!... Ух, куку његовој кући!... А знате ли: да му је ту и брат?... Јуче сам га видио...

— А ко му је брат?

— Чедомир... Ено га у 18. пуку... Сада је у рову: у борби је; ето одмах ту, преко ове греде...

— Онда би га требало извјестити... Грјехота би било, да не види пошљедњи пут свога брата...

— Па да га извјестимо, ако се како може?...

— Може, може, рече лекар; отиди, поднареднице, горе командире чете и извјести га, али брату погинула не казуј зашто га зовемо...

Брат му збиља бјеше у борби. Одоше по њега.

С опипелом причекаше.

Не потраја ни четврт часа, а одозго се појавише два војника...

— Оно ће бити он! рече један.

И дојста: то су били Чедомир и онај поднаредник, који га је звао...

— Чедомире, поче свештеник, звали смо те... Буди храбар, као што ти је и брат био храбар...

Ти си војник и знаш, шта значи: погинути за своју отаџбину? Звали смо те... јер... твој је брат погинуо, јуначки погинуо... па треба, кад си већ ту, да присуствујеш његовој сахрани...

Чедомир стао. Чује, али још не разумије... Изгледа као збуњен. До мало час у рову: слушао фијукање пушаних зрна; гледао распрсканање шрапнела и граната, сваки час очекујући, да и њега које зрно закачи, обори, уништи...

Сад му овдје нешто говоре, али он као да не чује: још није дошао к себи, још му је у глави и пред очима борба, а уши пуне паклене пуцање „модернога оружја... У лицу блијед, изнурен, калав... Одјело у нереду, а дугмета са шињама поотпала; фишеклије му још отворене, — једна празна; у руци му пушка — пуна: треба послје да се врати... Чека га отаџбина...

Свештеник отвори књигу. Војници скинуше шајкаче. Махијално је скиде и Чедомир. Поглед већ бацно на носила и — јава поче да се јавља.

Тихо, монотонно, дрхтавим гласом поче свештеник опјелого. Толико сам пута слушао ове заупокојне, погребне пјесме, али ми нигда до сад не бјеху тако тужне, мистериозне... Вјетар се игра с дугом, свештениковом косом, лепрша му одјежду, а присутни војници, с часа на час, баде крст на себе.

Чедомирово се мрачно чело још већма развуче... Усне му задркташе, а из очију грунуше сузе, котрљајући се низ упале образе, и падоше на прашнаве, калаве рукаве, којима је пошао, да их утре...

— Свишено је. Крај гроба стоје носила, чекајући: да се скреним јунак спусти у раку. Поред њих клечи Чедомир, бадио се на мртвога брата и тихо јепа...

— Војиславе, шта то би? Шта те рећи нана, а шта твоја Драга?... Војиславе, јеси ли ти то? Зар да се овдје нађемо?!

Неколико отреситих војника дижу га и тјеше. Одводе га од гроба...

И пошљедња груд земље већ је бачена и покрила жртву, а горе, стазицом — пут наших ровова — лагано одмиче један војник. Рукавом лијево руке брише очи; десном руком намјешта пушку о рамену и одлази, губи се — да освети крв свога брата...

Мил. Л. К.

Телеграфски извјештаји

Бугарско-турска граница

Цариград, 5. септембра

Званично саопштење вели: Питање границе дефинитивно је довршено. Границе полази с ушћа Марице а свршава се са ушћем Ресваје на истоку Инаде, остављајући Демотику, Једрене, Киркилисе Турској; Макатериово, Мустафа-пашу, Ортакеј Бугарској. (Б. К. Б.)

Илиустров. Цјенике Цаџбе Вадава

П. п. бр. 1. 44—50

РАДЊА С ГОТОВИМ ОДИЈЕЛОМ

Гричар и Мејач

ЉУБЉАНА

(Словенска метропола)

препоручује своје богато стовариште готових одијела за господу, госпође, дјечаке и дјевојчице.

Нарочито се препоручују: пелеринке и хавелоци из непрокисљивог лодена.

Цјеновници бесплатно.

бр. 36. 2—6

Власник и одговорни уредник Радомир Кривокапић Орлински

Потписан протокол

Цариград, 6. септембра

Данас су турско-бугарски делегати потписали протокол дефинитивне границе. (Б. К. Б.)

Есад паша и арбанаска влада

Валона, 6. септембра

Есад паша је предузео акцију противу владе, која је добила с више стране депеше, којима се осуђује поступак Есадов и изјављује солидарност са владом, увјеравајући исту да ће штитити земљу од сваког спољњег и унутрашњег непријатеља. (Б. К. Б.)

ОГЛАСИ

СКЛАДИШТЕ ДРВА ЗА ГРАЂУ

на велико — на мало

НАРЦИСО ДЕТОНИ, ЗЕЛЕНИЦА (Боча Которска) ГЕНЕРАЛНО ЗАСТУПСТВО ЗА ЦРНУ ГОРУ НАЈБОЉЕГ И НАЈЛЕПШИЈЕГ МАТЕРИЈАЛА ЗА ПОНРИВАЊЕ КРОВОВА — „ZENITH“

Цијеник тачни, прорачун бадава.

п. п. бр. 16, 12,25

Препоручујем се

општинским одборима и свештеницима да стојим на расположење свима црквама у земљи и ван ње својим признатим вјештачким радом. Нарочито се препоручујем за израђивање ИКОНОСТАСА, ПОЗЛАЋИВАЊЕ, поправљање старих и израду нових слика — ИКОНА, ПИТУРАВАЊЕ ЦРКАВА у свима стилевима и за све што у ову врсту посла и иконописа спада.

Израда брза и одлична, цијена умјерена.

Цетиње. Иконописац

п. п. бр. 20, 8,10 ФРАНО СИБРИНА

Црногорске марке

употребљене и садашње и старе, плаћам по високој цијени. Преписка на српском. Плаћање одмах по пријему марака у препорученој пошљици

Д. В. ХИМУЛИ

Киевъ (Россиа) Гимназическая № 2—17

бр. 34, 4,4

ПАЗИ!

50.000 ПАРИ ЦИПЕЛА

4 пара ципела за К 10 франко

Због обуставе плаћања многих великих фабрика добио сам налог, распородати велику множину ципела испод цијене. — Продајем зато свакому 2 пара мушких и 2 пара женских ципела на везање, из смеђе или црне коже, галоширане, са капицама и чврстим ђоновима са клинцима, врло елегантне, најновије фазоне, по нарученом броју и величини. Сва четири пара стоје само К 10 ФРАНКО разашиле поузећем.

S. URBACH's Schuh-Export Krakauest, № 5. (Orr.)

Ако се роба не допадне примамо натраг и новац враћамо.

бр. 35. 2,4

П. п. бр. 1. 44—50